

Rozdział 4

Rola i zadania Grupy Operacyjnej „Wisła” oraz jej funkcjonowanie w Moskwie w latach 1970–1990. Działalność Grupy KGB „Narew” w Warszawie

Grupę Operacyjną kontrwywiadu Służby Bezpieczeństwa krypt. „Wisła” utworzono na mocy *Zarządzenia nr 0033/61 Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 28.02.1961 r.* podpisanego przez Władysława Wichę¹⁸³. Zgodnie z postanowieniami zawartymi w dokumencie „Wisła” miała być samodzielną jednostką operacyjną i organizacyjną Departamentu II MSW. Nadano jej uprawnienia do samodzielnego prowadzenia pracy operacyjnej oraz zobowiązano do ścisłego współdziałania z radzieckimi organami kontrwywiadu KGB.

Szeroki zakres zainteresowań – przy niewielkiej obsadzie kadrowej Grupy – determinował obszar jej działalności: miała ona realizować zadania w Moskwie oraz w niektórych większych miastach europejskiej części ZSRR.

Stan etatowy Grupy został określony w niejawnym rozkazie organizacyjnym¹⁸⁴. Szczegółowy zakres pracy oraz organizację kadrowo-strukturalną „Wisły” regulowały następujące akty normatywne, zatwierdzone przez dyrektora Departamentu II MSW:

- *Zakres pracy Grupy Operacyjnej „Wisła” z 15 października 1971 r.*,
- *Organizacja i zakres pracy grupy kontrwywiadowczej Departamentu II MSW kryptonim „Wisła” z października 1974 r.*,
- *Instrukcja wyjazdowa dla funkcjonariuszy SB MSW delegowanych do pracy w grupie kontrwywiadowczej kryptonim „Wisła” z 1974 r.*,
- *Instrukcje wyjazdowe/zakresy zadań na poszczególnych stanowiskach dla pracowników oddelegowanych do Grupy Operacyjnej „Wisła” w latach 1975–1984*,
- *Załącznik do Instrukcji nr 001/75 Dyrektora Departamentu II MSW z dnia 07.04.1975 r.; Zadania dla Grupy „Wisła” w Moskwie w sprawie kontrwywiadowczej ochrony problematyki RWPG w ramach sprawy obiektowej kryptonim „Rada”¹⁸⁵.*

W dniu 27 listopada 1971 r. minister spraw wewnętrznych PRL gen. Franciszek Szlachcic i przewodniczący KGB przy Radzie Ministrów ZSRR Jurij Andropow podpisali porozumienie o współpracy organów bezpieczeństwa PRL i ZSRR (dokument ten został szczegółowo omówiony w rozdziale 3 niniejszego opracowania). Na jego mocy Grupę Łącznikową KGB w Warszawie podniesiono do rangi przedstawicielstwa KGB ZSRR przy MSW PRL, a Grupę Operacyjną „Wisła” Departamentu II MSW do rangi grupy operacyjnej MSW PRL przy KGB ZSRR. Dokument ten zastąpił porozumienie o współpracy pomiędzy organami ZSRR i PRL z 12 stycznia 1957 r., a oficjalnym powodem jego podpisania była *konieczność wspólnej koordynacji działań wywiadowczych i kontrwywiadowczych zapewniających bezpieczeństwo PRL i ZSRR*. W porozumieniu wskazywano także na potrzebę:

- uzyskiwania informacji o wrogich poczynaniach wywiadów przeciwnika skierowanych przeciwko obywatelom drugiej strony, danych i materiałów śledczych pochodzących ze spraw pro-

¹⁸³ Podstawy prawne działalności Grupy Operacyjnej „Wisła” i współpracy Departamentu II MSW z II Zarządem Głównym Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego ZSRR za lata 1957–1986, AIPN, IPN, BU 06621/1, k. 10–12.

¹⁸⁴ Tamże.

¹⁸⁵ Tamże, załącznik do Instrukcji nr 001/75 dyrektora Departamentu II MSW z dnia 07.04.1975 r. AIPN, IPN, BU, 0656/2, k. 8–9.

wadzonych przeciwko ujawnionym szpiegom, których zadaniem było zdobywanie na rzecz wywiadów wroga tajnych informacji dotyczących drugiej strony lub utrzymujących kontakty z jej obywatelami oraz wiadomości o kontaktach utrzymywanych przez obywateli polskich przebywających czasowo na terenie ZSRR i obywateli radzieckich przebywających czasowo na terenie PRL z przedstawicielami państw i podejrzanymi obywatelami państw kapitalistycznych,

- uzyskiwania informacji o najważniejszych decyzjach Kolegium MSW PRL i KGB przy Radzie Ministrów ZSRR, które mogą stanowić przedmiot wzajemnego zainteresowania,
- okazywania sobie wzajemnej pomocy i przedsięwzięcia przez obie strony niezbędnych środków w dziedzinie zabezpieczenia tajemnicy dotyczącej współpracy naszych krajów w ramach Układu Warszawskiego i Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej oraz w innym zakresie¹⁸⁶.
- utrzymywanie przy MSW PRL przedstawicielstwa KGB przy Radzie Ministrów ZSRR w składzie: kierownik, jego zastępca, czterech–pięciu pracowników operacyjnych oraz niezbędnej ilości personelu technicznego w celu koordynowania działalności organów bezpieczeństwa obu krajów, realizowania uzgodnionych przedsięwzięć wynikających z niniejszego porozumienia, a także dla rozstrzygania problemów mogących wyniknąć w toku współpracy i dla utrzymania łączności,
- utrzymywanie grupy operacyjnej MSW PRL przy KGB przy Radzie Ministrów ZSRR w składzie: kierownik, jego zastępca, trzech pracowników operacyjnych oraz niezbędnej ilości personelu technicznego w celu rozstrzygania spraw związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa obywateli PRL przebywających na terenie ZSRR i przeprowadzania wspólnych przedsięwzięć z organami KGB przy Radzie Ministrów ZSRR¹⁸⁷.

Powołanie reprezentacji obu służb zostało zapisane w odpowiednich punktach porozumienia, w których określono także strukturę organizacyjno-kadrową tych jednostek,

Uwagę zwraca ustalona – zapewne przez KGB – różnica w hierarchii i znaczeniu poszczególnych reprezentacji. Przedstawicielstwo KGB w Warszawie funkcjonowało *w celu koordynowania działalności organów bezpieczeństwa obu krajów*, Grupa Operacyjna „Wisła” w Moskwie natomiast została powołana do *rozstrzygania spraw związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa obywateli PRL przebywających na terenie ZSRR i przeprowadzania wspólnych przedsięwzięć z organami KGB*. Tak więc przedstawicielstwo KGB w Warszawie zapewniło sobie możliwość wpływania na działalność całego MSW PRL, Grupa „Wisła” zaś miała zajmować się podrzędnymi, w porównaniu do zadań przedstawicielstwa KGB, kwestiami operacyjnymi i „współdziałaniem” ze stroną radziecką w przedsięwzięciach kierowanych przez KGB.

W porozumieniu uzgodniono ponadto, że KGB miało ponosić wydatki związane z utrzymywaniem własnego przedstawicielstwa, wydatki związane z utrzymywaniem Grupy Operacyjnej „Wisła” miało zaś ponosić MSW PRL. Z kolei środki na zaopatrzenie logistyczne obu reprezentacji miały być wydatkowane na zasadzie wzajemności: MSW PRL miało zapewnić przedstawicielstwu KGB pomieszczenia biurowe, środki transportu do celów służbowych, mieszkania, usługi komunalne, świadczenia lekarskie itp., a KGB miało pokrywać analogiczne koszty przeznaczone na potrzeby „Wisły”¹⁸⁸.

Pracę Grupy „Wisła” nadzorował dyrektor Departamentu II MSW PRL, który zlecał jej zadania napływające również z innych jednostek MSW oraz przekazywał dane dotyczące tajnych współpracowników wyjeżdżających do ZSRR. Typował też materiały, dokumenty i informacje, które miały być przekazane konkretnym jednostkom KGB. Decyzji lub akceptacji dyrektora wymagały instrukcje wyjazdowe dla pracowników Grupy, roczne plany jej pracy, wnioski na przekazanie jej tajnych współpracowników oraz rozliczenia jej wydatków, w tym operacyjnych. Pisemnej zgody kierownictwa Departamentu II wymagało nawiązanie przez kierownika Grupy kontaktów z przedstawicielami organów

¹⁸⁶ Porozumienie o współpracy organów bezpieczeństwa PRL i ZSRR, AIPN, IPN, BU 0656/1, k. 30–35.

¹⁸⁷ Tamże.

¹⁸⁸ Tamże.

bezpieczeństwa innych krajów bloku wschodniego na terenie ZSRR¹⁸⁹.

Kierownik Grupy „Wisła” był zobowiązany do przedkładania dyrektorowi Departamentu II półrocznych pisemnych sprawozdań dotyczących wyników realizacji planów, sytuacji „operacyjno-politycznej” panującej w środowiskach i obiektach ochraniających i kontrolowanych operacyjnie, a także do przekazywania informacji o stanie i przebiegu realizowanych kombinacji operacyjnych. Do jego obowiązków należała także bieżąca i bezpośrednia współpraca z kierownictwem II Zarządu Głównego KGB oraz utrzymywanie roboczych kontaktów z odpowiednimi komórkami tego Zarządu. Kierownik „Wisły” odpowiadał za realizację wszystkich zadań dotyczących współpracy z KGB. W związku z tym kierowanie Grupą powierzano funkcjonariuszom z wieloletnim stażem pracy i dużym doświadczeniem w służbie¹⁹⁰. Potwierdzeniem tego są informacje pochodzące z akt osobowych funkcjonariuszy pełniących funkcję kierowniczą w GO „Wisła”. Wynagrodzenie kierownika Grupy „Wisła” w 1976 r. wynosiło 1214 rubli wraz z należnymi dodatkami rodzinnymi¹⁹¹.

Do głównych zadań Grupy na terenie ZSRR należało sprawowanie kontroli operacyjnej nad obywatelami PRL podejrzanymi o wrogą działalność oraz organizowanie wspólnie ze stroną radziecką przedsięwzięć operacyjnych dotyczących obywateli państw obcych. Obywatelami polskimi, którymi Grupa miała szczególnie się interesować, byli zwłaszcza przedstawiciele PRL w RWPG, przedstawiciele polskich central handlowych utrzymujący kontakty z radzieckimi instytucjami handlowymi, pracownicy Biura Rady Handlowego w Moskwie oraz delegatur central handlu zagranicznego (m.in. Energoopolu, Budimex-u, Polimexu–Cekopu, Bumaru i Elektrimu), pracownicy Instytutu Badań Jądrowych w Świerku koło Otwocka przyjeżdżający do Zjednoczonego Instytutu Badań Jądrowych w Dubnej, a także naukowcy i specjaliści odbywający w Związku Radzieckim staż naukowy lub praktyki specjalistyczne. Ponadto „Wisła” miała obejmować kontrolą operacyjną polskich studentów kierowanych na studia do ZSRR, a także kontrolować sektor transportowy: załogi statków pływających pod polską banderą, polskich marynarzy pływających na statkach innych bander – zawijających do radzieckich portów, załogi samolotów Polskich Linii Lotniczych LOT oraz kolejarzy pociągów wyjeżdżających z Polski i wjeżdżających na teren ZSRR. Pracownikom „Wisły” zlecono również objęcie kontrolą operacyjną korespondentów peerelowskich mediów akredytowanych w Moskwie oraz dziennikarzy przyjeżdżających do ZSRR służbowo lub na pobyt krótkoterminowy. W kręgu operacyjnych zainteresowań Grupy znajdowali się także polscy turyści przyjeżdżający do ZSRR indywidualnie lub z wycieczkami zorganizowanymi, a także osoby wyjeżdżające z PRL do ZSRR prywatnie.

Grupa miała na bieżąco powiadamiać dyrektora Departamentu II o polskich obywatelach przebywających na terenie ZSRR służbowo, których zachowanie i aktywność wymagały interwencji organów bezpieczeństwa lub organów administracyjnych. Ponadto miała pozyskiwać informacje o wszelkich niepokojących sygnałach lub zdarzeniach dotyczących polskich turystów przybywających do ZSRR¹⁹².

Jeśli chodzi o obcokrajowców, to w kręgu zainteresowań operacyjnych „Wisły” byli przede wszystkim dyplomaci państw zachodnich akredytowani w PRL i wyjeżdżający stąd do ZSRR, a poza tym, podobnie jak w przypadku obywateli polskich, zagraniczni marynarze i turyści, zachodni dziennikarze, handlowcy i specjaliści, zwłaszcza podejrzewani o prowadzenie działalności przeciwko ZSRR i PRL.

Grupie „Wisła” zlecono także zorganizowanie siatki informacyjno-agenturalnej. Jej funkcjonariusze mieli samodzielnie lub na polecenie dyrektora Departamentu II MSW pozyskiwać tajnych współpracowników spośród Polaków przebywających w ZSRR oraz organizować z nimi współpracę, szkolić ich i zadaniować – zarówno w celach kontrwywiadowczych, jak i ściśle wywiadowczych.

Komunikacja pomiędzy „Wisłą” i Departamentem II odbywała się z wykorzystaniem środków łączności Departamentu I MSW (wywiad). Fundusze na działalność bieżącą oraz środki przeznaczone na fundusz operacyjny miał natomiast zapewnić Grupie dyrektor Departamentu Finansowego MSW, na podstawie zapotrzebowania złożonego przez dyrektora Departamentu II.

¹⁸⁹ Tamże.

¹⁹⁰ *Organizacja i zakres pracy ...*, k. 62.

¹⁹¹ *Akta osobowe Zbigniewa Twerda*, AIPN, IPN, BU 003088/97, k. 111.

¹⁹² *Organizacja i zakres pracy ...*, k. 62–66.

Jednym z zadań funkcjonariuszy oddelegowanych do służby w Grupie „Wisła” było utrzymywanie stałych kontaktów z funkcjonariuszami MSW PRL kierowanymi na kursy do szkół i ośrodków szkoleniowych KGB i MSW ZSRR, a także na radzieckie cywilne wyższe uczelnie. Funkcjonariusze Grupy byli zobligowani do udzielania im pomocy w załatwianiu spraw związanych z przyjazdem do ZSRR, pobytem na terenie tego kraju oraz powrotem do Polski, a także w przypadku zaistnienia nagłych zdarzeń losowych, takich jak kradzieże, wypadki itp.¹⁹³

Do ważniejszych zadań powierzonych Grupie należała realizacja działań w ramach sprawy obiektowej krypt. „Rada”, prowadzonej przez Departament II MSW PRL. Dotyczyła ona kontrwywiadowczej ochrony przedstawicielstwa Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej¹⁹⁴ w Moskwie. „Wisła” miała, przy pomocy przejętych od centrali resortu agentów oraz wykorzystując własne możliwości, prowadzić na terenie ZSRR wszechstronne rozpoznanie operacyjne polskich pracowników RWPG, pozyskiwać spośród nich źródła, przeprowadzać rozmowy „operacyjno-wyjaśniające” oraz „profilaktyczno-ostrzegawcze”. Dotyczyło to zwłaszcza pracowników RWPG wyjeżdżających z terenu ZSRR do krajów zachodnich. Ponadto miała prowadzić rozpoznanie obywateli PRL przyjeżdżających służbowo do agend RWPG w Moskwie pod kątem *ustalania podejrzanych kontaktów, niewłaściwych postaw moralno-politycznych i innych negatywnych zjawisk odnośnie tych osób*¹⁹⁵. W ramach sprawy krypt. „Rada” „Wisła” miała także ochraniać operacyjnie zbiorowe wyjazdy turystyczne polskich pracowników RWPG i ich rodzin z terenu ZSRR na Zachód.

Do obowiązków Grupy należało również opracowywanie dla Departamentu II MSW kwartalnych informacji o stanie realizacji zadań oraz informacji i analiz dotyczących ważnych z kontrwywiadowczego punktu widzenia zjawisk w odniesieniu do obywateli polskich zatrudnionych w RWPG oraz ich rodzin. Funkcjonariusze „Wisły” mieli sporządzać okresowe opinie dotyczące tych osób, zwłaszcza pracowników odwołanych do kraju, za okres ich pracy lub służby i pobytu w Moskwie¹⁹⁶.

Przebieg rutynowych działań prowadzonych przez funkcjonariuszy Grupy „Wisła” można prześledzić na przykładzie zachowanych akt osobowych oraz akt wytworzonych przez Grupę. Z ich analizy wynika, że większość funkcjonariuszy była wysyłana do Moskwy pod przykryciem i wykonywała tam zadania na etatach niejawnych. Dla przykładu, w 1978 r. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych PRL skierowało do Moskwy jednego z pułkowników. Miał on tam pracować jako ekspert w przedstawicielstwie RWPG, gdzie przydzielono mu etat niejawny. Do jego oficjalnych obowiązków należało prowadzenie składnicy paszportowej, co jednocześnie miało mu stwarzać naturalne warunki do kontaktowania się z wszystkimi polskimi pracownikami RWPG przebywającymi w stolicy ZSRR oraz z większością członków ich rodzin. W związku z tak dogodnymi warunkami do prowadzenia pracy operacyjnej wyznaczono mu następujący zakres zadań, związany przede wszystkim z kontrwywiadowczą ochroną RWPG¹⁹⁷:

- dokonywanie wstępnego rozpoznania i selekcji osób pod kątem ich ewentualnego typowania na tajnych współpracowników lub do kontroli operacyjnej na podstawie analizy paszportów,
- uzyskiwanie informacji wyprzedzających na temat wyjazdów obywateli polskich z terenu ZSRR do krajów zachodnich w celu zapobiegania wyjazdom niepożądanym oraz podejmowania działań w stosunku do osób pozostających w kręgu operacyjnego zainteresowania,
- bieżące informowanie o zasługujących na uwagę operacyjną faktach i zdarzeniach występujących w środowisku polskim, takich jak: podejrzane kontakty z cudzoziemcami z krajów zachodnich, nieprzestrzeganie przepisów o ochronie tajemnicy państwowej i służbowej, kompromitujące zachowanie o niepożądanym wydźwięku politycznym i moralno-etycznym, sygnały dotyczące nieprawidłowości godzących w interesy gospodarcze PRL,
- typowanie i opracowywanie kandydatów na agentów Grupy „Wisła”,
- prowadzenie tajnych współpracowników,

¹⁹³ Tamże.

¹⁹⁴ *Instrukcja nr 001/75*, AIPN, IPN BU 0656/2, k. 3–10.

¹⁹⁵ Tamże.

¹⁹⁶ Tamże.

¹⁹⁷ *Zakres pracy z dnia 18.07.1978 r.*, AIPN, IPN BU 01062/42, t. 74, k. 88–89.

- systematyczne rozpoznawanie naruszania tajemnicy państwowej dotyczącej działalności RWPG,
- wykonywanie innych zadań zleconych przez kierownika Grupy „Wisła”¹⁹⁸.

Do pomocy przy realizacji wymienionych zadań kierownik Grupy wyznaczył wspomnianemu pułkownikowi następujących agentów: KO (kontakt operacyjny)¹⁹⁹ „Tadeusz”, KO „Radek”, KO „Staszek”, KO „Włodek” i KO „Witold I”²⁰⁰. Niski status wymienionych agentów wskazuje na to, że wykonywanie zadań służbowych przez tego pułkownika miało polegać przede wszystkim na inwigilowaniu obywateli PRL. Jak wynika z dokumentu, nie przewidywano jego udziału w bardziej złożonych działaniach operacyjnych.

Do pracy w Grupie włączono również funkcjonariuszy Departamentu III MSW PRL delegowanych do operacyjnego zabezpieczenia budowy gazociągu orenburskiego i ropociągu nowopołockiego oraz część funkcjonariuszy MSW PRL zatrudnionych pod przykryciem w konsulatach generalnych PRL w ZSRR.

Według zachowanych dokumentów w ZSRR przebywało odpowiednio: w 1975 r. – 11 244 obywatele polskich, w 1976 r. – 12 943, w 1984 r. – 13 316, a w 1985 r. – 14 250²⁰¹. Największy odsetek stanowili pracownicy delegatur central handlu zagranicznego, różnego rodzaju budów oraz osoby uczące się i studiujące. Kontrola operacyjna prowadzona przez „Wisłę” polegała również na przekazywaniu do Departamentu II MSW informacji dotyczących polityki kadrowej wyżej wymienionych przedsiębiorstw, w tym charakterystyk niektórych pracowników wraz z oceną ich przydatności do pracy²⁰².

Inwigilacja prowadzona przez Grupę przynosiła wymierne efekty: w latach 1980–1984 z ZSRR zostały wydalone 1453 osoby, z tego 1389 robotników zatrudnionych na budowach. Powody wydalenia były różne. Najczęstszym z nich było *prowadzenie działalności prosolidarnościowej*, innymi zaś: łamanie różnego rodzaju przepisów prawa ZSRR czy przepisów celno-dewizowych przy przekraczaniu granicy i naruszanie norm obyczajowych (np. pijaństwo). Ważnym powodem wydalenia było również *publiczne prezentowanie postawy antyradzieckiej*, na co szczególnie wyczulano funkcjonariuszy „Wisły”.

Do zadań Grupy należało także operacyjne kontrolowanie ruchu turystycznego. Ze względu jednak na dużą skalę zjawiska, a przy tym niewielki stan etatowy (kilku pracowników operacyjnych Grupy) prowadzenie działań w tym zakresie pozostawało poza jej możliwościami. Podobnie było z operacyjnym zabezpieczaniem przyjazdów służbowych oraz kontrolą imprez o charakterze międzynarodowym (sympozja, zjazdy, konferencje, wystawy itp.). Tylko w 1976 r. w ZSRR przebywało około 83 111 turystów z PRL oraz 7920 osób delegowanych do Biura Rady Handlowego i delegatur central handlu zagranicznego²⁰³. W stosunku do tej kategorii osób podejmowano działania operacyjne tylko w przypadkach, gdy kontaktowały się one z osobami pozostającymi w operacyjnym zainteresowaniu KGB lub gdy otrzymano informację, iż w ostentacyjny sposób naruszają prawo.

Na zlecenie II Zarządu Głównego KGB oraz V Zarządu KGB funkcjonariusze Grupy „Wisła” brali udział w operacyjnym zabezpieczeniu imprez o znaczeniu międzynarodowym. I tak w 1977 r. wspólnie ze stroną radziecką zabezpieczali na przykład Międzynarodową Wystawę Książki oraz Międzynarodowy Festiwal Filmowy, a w latach 1980–1986 – Igrzyska Olimpijskie, Międzynarodowe Forum Duchow-

¹⁹⁸ Tamże.

¹⁹⁹ Słowniczek niektórych pojęć używanych w resorcie spraw wewnętrznych. zob. <http://katalog.bib.ipn.gov.pl/dictionary>. do.

²⁰⁰ Pismo kierownika Grupy „Wisła” Stanisława Gronieckiego z 19.07.1978 r., AIPN, IPN, BU 01062/42, t. 74, k. 90.

²⁰¹ *Notatka dotycząca obywateli polskich przebywających na terytorium ZSRR* z 31.12.1975 r., AIPN, IPN, BU 0662/3, k. 19–20; *Notatka dotycząca obywateli polskich przebywających na terytorium ZSRR* z 14.12.1976 r., AIPN, IPN, BU 0662/3, k. 31 i 42–43; *Notatka dotycząca obywateli polskich pracujących i uczących się na terenie ZSRR* z 31.12.1984 r., AIPN, IPN, BU 0662/3, k. 104; *Notatka dotycząca obywateli polskich pracujących i uczących się na terenie ZSRR* z 31.12.1985 r., AIPN, IPN, BU 0662/3, k. 118.

²⁰² Tamże.

²⁰³ *Notatka dotycząca obywateli polskich przebywających na terytorium ZSRR* z 14.12.1976 r., AIPN, IPN, BU 0662/3, k. 31 i 42–43.

nych w Obronie Pokoju, występy Filharmonii Śląskiej, Międzynarodowe Sympozjum Kardiologiczne, Międzynarodowy Kongres Dziennikarzy, wystawy „40-lecie PRL” w Moskwie oraz „Polski Yacht-82” w Tallinie, a także Igrzyska Sportowe „Družba-84”, XXVI Międzynarodowy Kongres Geologiczny, Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów oraz Międzynarodową Wystawę „Swiaz’-86”²⁰⁴.

W latach 1981–1984 Grupa prowadziła pracę operacyjną i profilaktyczną, zwracając szczególną uwagę na zjawisko przenikania na teren ZSRR wpływów rozwiązanego KOR oraz NSZZ „Solidarność”. W 1986 r. jej szczególna aktywność była związana z sytuacją zaistniałą po awarii reaktora atomowego w Czarnobylu²⁰⁵.

W latach 1986–1990 funkcjonariusze „Wisły” posiadali 66 tajnych współpracowników. Grupa opracowywała i pozyskiwała agenturę we własnym zakresie. Zdarzało się, że część Polaków podejmujących pracę w różnych obiektach na terenie ZSRR, która w PRL współpracowała z SB lub innymi agendami MSW, nie była przekazywana Grupie na kontakt. Tajni współpracownicy udzielali prowadzącym ich funkcjonariuszom Grupy przeważnie ogólnych informacji. Podstawową słabością sieci agenturalnej „Wisły” była niewielka liczba źródeł o charakterze manewrowym, czyli osób potrafiących działać aktywnie, umiejących wywierać wpływ na poglądy i działania określonych środowisk i organizacji, które jednocześnie miałyby naturalne predyspozycje do wykonywania złożonych zadań operacyjnych, zwłaszcza o charakterze ofensywnym. Strona radziecka wielokrotnie sugerowała, aby do pracy w ZSRR kierować tylko wartościową agenturę. W środowiskach ochraniających kontrwywiadowczo przez Grupę brakowało jednak tego typu osób, co niejednokrotnie uniemożliwiało jej wykonywanie zadań zleczanych przez KGB do samodzielnej realizacji lub do realizacji wspólnie z KGB²⁰⁶.

Od 1985 r. Grupa Operacyjna „Wisła” zajęła się również prowadzeniem wywiadu politycznego. Jej meldunki były dla władz PRL jednym ze źródeł informacji na temat sytuacji wewnętrznej ZSRR i radzieckiej oceny biegu wydarzeń w Polsce.

Obraz funkcjonowania „Wisły” w Moskwie w latach 1970–1990 wyłania się z relacji jej kierowników i funkcjonariuszy, zamieszczonych w *Aneksie* do niniejszego opracowania. Relacje te wskazują m.in. na sposób prowadzenia bieżącej działalności operacyjnej:

(...) W 1986 r. dyrektor Departamentu II MSW zabronił oficerom GO „Wisła” w Moskwie dokonywania werbunków polskich obywateli na terenie ZSRR. Wiązało się to bezpośrednio z podjętą przez ówczesnego oficera Grupy, płk. Mariana Strzelczyka (później pracował na stanowisku naczelnika Wydziału IV Departamentu II MSW), nieudaną próbą zwerbowania pracownika naukowego Uniwersytetu Warszawskiego, kobiety, która kontynuowała naukę na studiach doktoranckich na Uniwersytecie Moskiewskim. Strzelczyk w zbyt arogancki sposób zaproponował jej podjęcie współpracy agenturalnej. Kobieta stanowczo odmówiła, po czym po powrocie do Polski „narobiła szumu”, m.in. pisała skargi do ministra spraw wewnętrznych, rektora UW, złożyła doniesienie do prokuratury itp. Z ich treści wynikało, że w Moskwie jakiś podejrzany osobnik proponował jej współpracę z rzekomo polskim MSW, która miałaby polegać na przekazywaniu przez nią na terenie ZSRR informacji dotyczących PRL oraz polskich obywateli. W związku z tym incydentem od 1986 r. pracownicy operacyjni „Wisły” na terenie ZSRR mogli jedynie dokonywać rejestracji kandydatów na TW, werbować zaś mogli tylko na terenie Polski.

Polak przebywający czasowo na terenie ZSRR wytypowany przez oficera Grupy jako kandydat na TW najpierw był sprawdzany kartą E-15 w Biurze „C” MSW. Każdą taką kartę przesyłano do MSW w Warszawie, a następnie pocztą dyplomatyczną odsyłano do ambasady PRL w Moskwie, w specjalnej kopercie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Kolejno oficer Grupy pisał raport w sprawie werbunku, który był zatwierdzany przez kierownika „Wisły”.

Funkcjonariusze Grupy „Wisła” nie prowadzili teczek kandydatów na TW i nie zbierali dokumentów w ramach opracowania kandydata na osobowe źródło informacji, podobnie jak nie prowadzili teczek TW. (...) Grupa „Wisła” po 1986 r. dokonywała w Biurze „C” MSW tzw. rejestracji numerowej swoich źródeł, analogicznie do rejestracji numerowych źródeł dyplomatycznych dokonywanych przez

²⁰⁴ *Sprawozdanie o stanie pracy Grupy Operacyjnej „Wisła” za 1976 r.* z 14.12.1976 r., AIPN, IPN, BU 0662/3, k. 33; *Sprawozdanie z pracy Grupy Operacyjnej „Wisła” za lata 1980–1984* z 15.02.1985 r., AIPN, IPN, BU 0662/3, k. 100–101.

²⁰⁵ *Sprawozdanie z pracy Grupy Operacyjnej „Wisła” za lata 1980–1984* z 15.02.1985 r., AIPN, IPN, BU 0662/3, k. 93.

²⁰⁶ *Sprawozdanie o stanie pracy Grupy Operacyjnej „Wisła” za 1976 r.*, k. 15.

Departamenty MSW (...) ²⁰⁷.

Z relacji można uzyskać informacje o niewystarczających siłach i środkach, jakimi Grupa dysponowała, wobec nałożonych na nią zadań, a także poznać codzienną służbę funkcjonariuszy SB i KGB, przy czym szczególną uwagę zwraca tu stały nadzór strony radzieckiej nad Grupą. Jak wynika z relacji, funkcjonariusze Grupy byli poddawani systematycznej inwigilacji, a także, w niektórych przypadkach, rozpracowaniu operacyjnemu. W relacjach czytamy na ten temat m.in.:

(...) Pamiętam, że KGB podejmowało wobec mnie działania kontrolne. Wykryłem obecność ich obserwacji towarzyszącej oraz dwukrotnie stwierdziłem ślady pobytu osób trzecich w mieszkaniu podczas mojej i mojej małżonki nieobecności (przerwano ścieżkę kontrolną ułożoną z konfetti, z łazienki zniknęły dwie z pięciu celowo pozostawionych żyłek do golenia, w wazie stojącej w pokoju pozostało 25 cukierków, a powinno ich być 30). Podczas rozmowy z oficerem łącznikowym KGB płk. Albertem Mironowem poinformowałem go o swoich spostrzeżeniach i zarazem ostrzegłem, że jeśli KGB nie zaprzestanie dalszych działań wobec mnie i mojej żony, to podobne działania zostaną podjęte wobec ich oficerów w Warszawie. Pamiętam, że Mironow tłumaczył pobyt osób trzecich w naszym mieszkaniu pod naszą nieobecność koniecznością wizyty hydraulika – o ile taka w ogóle miała miejsce.(...)

W Moskwie miałem do dyspozycji jeden z dwóch przydzielonych Grupie samochodów służbowych KGB. Tym autem jeździłem sam. Pamiętam, że gdy samochód był zablokowany, to w garażu KGB, pod pretekstem dokonania przeglądu technicznego auta, pobierano próbki piachu, chcąc ustalić dokąd jeździłem. (...)

Gdy we wrześniu 1989 r. przyjechałem do Moskwy, to główna siedziba „Wisły” mieściła się już w pomieszczeniach polskiej ambasady. (...)

Pamiętam, jak w 1990 r., w trakcie renegowania kontraktów, jedna z miejscowych pracownic zatrudnionych od wielu lat w ambasadzie na etacie technicznym, aby podnieść swoją rangę przyznała się, że jest długoletnią funkcjonariuszką KGB i posiada stopień majora. Polska ambasada natychmiast zerwała z nią umowę o pracę. (...)

W tym czasie w ramach Zarządu II KGB aktywnie działał tzw. kierunek polski. Dziś już jednak nie pamiętam nazwisk oficerów KGB tam pracujących. Przypominam sobie tylko, że wszyscy biegle znali język polski, że wcześniej przyjeżdżali do naszego kraju na robocze narady w Departamencie II MSW i że w kontaktach służbowych z funkcjonariuszami tego Departamentu ukrywali znajomość języka polskiego. Pamiętam też, że jeden z nich miał babkę Polkę, inny przez sześć lat pracował w strukturze KGB przy jednostce Armii Radzieckiej w Legnicy i spotykał się tam z Polakami. Kolejny z nich miał daleką rodzinę w Białymstoku i kiedyś ukończył tam kurs języka polskiego. (...)

Grisza – funkcjonariusz moskiewskiego KGB oddelegowany do pracy w charakterze kierowcy Grupy „Wisła” (...) poinformował mnie m.in., że codziennie musi składać raporty swoim szefom, dokąd wozi „polskich czekistów” ²⁰⁸.(...)

Kierownicy Grupy „Wisła” w latach 1970–1990

Zbigniew WYPARŁO, syn Stanisława, urodzony 8.04.1923 r. Kierownik Grupy „Wisła” w okresie od 1.09.1967 r. do 31.07.1970 r.

Przebieg służby:

- referent sekcji 6 WUBP w Katowicach od 18.04.1945 r.
- kierownik sekcji 6 Wydziału IV WUBP w Katowicach od 1.09.1947 r.,
- starszy referent sekcji 3 Wydziału III Departamentu I MBP od 15.03.1948 r.,
- kierownik sekcji I Wydziału III Departamentu I MBP od 1.05.1950 r.,
- z-ca naczelnika Wydziału III Departamentu I MBP od 1.05.1952 r.,

²⁰⁷ Zob. *Relacja autoryzowana z 27.07.2012 r. funkcjonariusza SB MSW PRL.*

²⁰⁸ Zob. *Relacja autoryzowana z 27.07.2012 r. funkcjonariusza SB MSW PRL.*

- naczelnik Wydziału III Departamentu I MBP od 15.10.1953 r.,
- naczelnik Wydziału IV Departamentu II Komitetu ds. BP od 1.04.1955 r.,
- naczelnik Wydziału IV Departamentu II MSW od 28.11.1956 r.,
- naczelnik Wydziału I Departamentu II MSW od 1.01.1957 r.,
- zastępca dyrektora Biura „B” MSW od 25.10.1961 r.
- zastępca dyrektora Departamentu II MSW od 25.01.1965 r.,
- starszy inspektor grupy nr 2, na etacie 060/23 Departamentu II MSW od 1.10.1965 r.,
- kierownik grupy nr 2, na etacie 060/23 Departamentu II MSW od 1.09.1967 r.,
- przekazany do dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW od 1.08.1970 r.,
- zastępca dyrektora Biura „W” MSW od 15.08.1970 r.,
- przekazany do dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW od 10.05.1971 r.,
- starszy inspektor w grupie do zleceń specjalnych MSW od 1.06.1971 r.,
- przekazany do dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW od 15.06.1971 r.,
- zwolniony ze służby z dniem 31.08.1971 r.²⁰⁹

Kazimierz GÓRECKI, syn Piotra, urodzony 11.11.1919 r. w Mielcu. Kierownik Grupy Operacyjnej „Wisła” od 01.08.1970 r. do 31.08.1974 r.

Przebieg służby:

- przyjęty do służby od 1.09.1944 r. – resort BP,
- kierownik PUBP w Sokółce od 10.11.1944 r.,
- kierownik PUBP w Grajewie od 6.07.1945 r.,
- naczelnik Wydziału I WUBP w Białymstoku od 11.04.1947 r.,
- inspektor przy kierownictwie WUBP w Białymstoku od 1.01.1948 r.,
- zastępca szefa WUBP w Rzeszowie od 25.02.1950 r.,
- p.o. szefa WUBP w Rzeszowie od 20.05.1951 r.,
- szef WUBP w Bydgoszczy od 1.03.1953 r.,
- skierowany na kurs specjalny do Moskwy od 1.08.1955 r.,
- przekazany do dyspozycji Departamentu Kadr i Szkolenia Komitetu ds. BP od 1.08.1956 r.,
- starszy inspektor KWMO w Szczecinie od 28.11.1956 r.,
- zastępca komendanta wojewódzkiego ds. BP KWMO w Szczecinie od 1.01.1958 r.,
- zastępca komendanta wojewódzkiego KWMO w Gdańsku od 5.04.1965 r.,
- zastępca dyrektora Departamentu II MSW od 15.06.1970 r.,
- kierownik grupy nr 2 na etacie nr 060/27 Departamentu II MSW od 1.08.1970 r.,
- zastępca dyrektora i jednocześnie kierownik grupy nr 1 na etacie nr 060/40 Departamentu II SW od 1.09.1974 r.,
- przekazany do dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW od 16.10.1974 r.,
- zwolniony ze służby z dniem 30.04.1975 r.²¹⁰

²⁰⁹ AIPN, IPN, BU 0194/3361, rozdz. III, k. 1–2. W notatce służbowej z 1969 r. dotyczącej Zbigniewa Wyparły, sporządzonej przez dyrektora Departamentu II MSW, znajduje się informacja, iż dyrektor II Zarządu Głównego KGB ZSRR przesłał do Departamentu II MSW pisemne podziękowanie za znaczną pomoc w wykonywaniu zadań operacyjnych przez GO „Wisła” pod kierownictwem wyżej wymienionego. W notatce sugeruje się jednocześnie, że po odwołaniu Zbigniewa Wyparły z GO „Wisła” może on być kandydatem na wicedyrektora w jednostkach operacyjnych, tamże, k. 64.

²¹⁰ AIPN, IPN, BU 0193/5072, rozdz. III, k. 2–4. Z charakterystyki służbowej z 23.07.1965 r. (...) *Plk Kazimierz Górecki w organach Służby Bezpieczeństwa pracuje od 01.09.1944 roku. Do pracy w organach skierowany został po ukończeniu szko-*

Romuald MICHNIEWICZ, syn Antoniego, urodzony 7.07.1929 r. w Wilnie. Kierownik Grupy Operacyjnej „Wisła” od 1.09.1974 r. do 30.10.1977 r.

Przebieg służby:

- referent nadzoru budowlanego kwatermistrzostwa WUBP w Szczecinie od 1.07.1949 r.,
- starszy referent wykształcenia kwatermistrzostwa WUBP w Szczecinie od 15.08.1949 r.,
- starszy instruktor sekcji 2 wydziału szkoleniowego WUBP w Szczecinie od 1.04.1950 r.,
- instruktor Wydziału III Departamentu Szkolenia MBP od 1.11.1952 r.,
- inspektor Departamentu Szkolenia MBP od 1.08.1953 r.,
- starszy referent Wydziału V Departamentu Kadr i Szkolenia Komitetu ds. BP od 1.07.1955 r.,
- starszy referent Wydziału VIII Departamentu II MSW od 1.01.1956 r.,
- oficer operacyjny sekcji I Wydziału VIII MSW od 1.04.1956 r.,
- starszy oficer operacyjny Wydziału VIII MSW od 1.07.1957 r.,
- zastępca naczelnika Wydziału VIII Departamentu II MSW od 1.01.1962 r.,
- zastępca naczelnika Wydziału I Departamentu II MSW od 1.02.1968 r.,
- naczelnik Wydziału V Departamentu II MSW od 1.06.1970 r.,
- zastępca dyrektora Departamentu II MSW od 15.12.1971 r.,
- przekazany do dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW od 15.07.1974 r.,
- zastępca dyrektora i jednocześnie kierownik grupy nr 2 na etacie nr 060/40 Departamentu II MSW od 1.09.1974 r.,
- przekazany do dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW od 1.11.1977 r.,
- zwolniony ze służby z dniem 15.04.1978 r.²¹¹

Stanisław GRONIECKI, syn Szczepana, urodzony 1.01.1926 r. Kierownik Grupy Operacyjnej „Wisła” od 1.11.1977 r. do 30.11.1980 r.

Przebieg służby:

- przyjęty do służby w WUBP w Rzeszowie od 17.08.1944 r.,
- funkcjonariusz ochrony gmachu WUBP w Rzeszowie od 7.10.1944 r.,
- funkcjonariusz grupy operacyjnej PUBP w Śremie od 21.01.1945 r.,
- referent PUBP w Śremie od 01.04.1946 r.,
- starszy referent – p.o. zastępcy szefa PUBP w Śremie od 3.03.1947 r.,
- zastępca szefa PUBP w Śremie od 1.05.1948 r.,
- zastępca szefa PUBP w Strzelcach od 1.06.1948 r.,
- naczelnik wydziału III WUBP w Poznaniu od 15.07.1949 r.,
- naczelnik wydziału III WUBP w Bydgoszczy od 23.11.1950 r.,
- starszy referent sekcji 2 Wydziału IV Departamentu III MBP od 31.05.1951 r.,
- kierownik sekcji I Wydziału IV MBP od 1.11.1951 r.,
- kierownik sekcji 2/1 Departamentu VII MBP od 1.07.1952 r.,

ty w Kujbyszewie. Poprzednio od października 1940 r. pełnił służbę w Armii Czerwonej, a od czerwca 1943 roku w I Dywizji Piechoty im. T. Kościuszki (...) Zob. tamże, rozdz. III, k. 40.

²¹¹ AIPN, IPN, BU 003088/22, rozdz. III, k. 54–55. Z notatki służbowej z 27.11.1971 r. (...) We wrześniu 1944 r. rozpoczął pracę w charakterze st. remontiera w Uszosdor – NKWD w Trokach /ZSRR/. W listopadzie 1945 r. przyjechał z rodzicami do Polski i zamieszkał w Złotowie, a od listopada 1947 r. w Szczecinie. (...) Następnie był II sekretarzem prezydium środowiska ZMS, od maja 1948 r. kierownikiem Wydziału Wiejskiego KW PPS w Szczecinie (...). Zob. tamże, rozdz. III, k. 101.

- kierownik sekcji 2 Wydziału III Departamentu VII MBP od 15.05.1953 r.,
- kierownik sekcji na etacie nr 012/26 Departamentu VII MBP od 31.12.1953 r.,
- kierownik sekcji na etacie nr 062/10 MBP od 15.05.1954 r.,
- zastępca naczelnika Wydziału III Departamentu I Komitetu ds. BP od 1.03.1955 r.,
- zastępca naczelnika Wydziału III Departamentu I Komitetu ds. BP od 28.11.1956 r.,
- inspektor na etacie nr 060/18 Departamentu I MSW od 1.07.1958 r.,
- starszy inspektor na etacie nr 060/18 Departamentu I MSW od 1.07.1958 r.,
- starszy inspektor na etacie nr 03/1 Departamentu I MSW od 1.09.1961 r.,
- naczelnik Wydziału II Departamentu I MSW od 15.06.1964 r.,
- naczelnik wydziału V Departamentu I MSW od 1.03.1965 r.,
- starszy inspektor na etacie nr 06/1 Departamentu I MSW od 1.12.1966 r.,
- starszy inspektor na etacie nr 09/1 Departamentu I MSW od 1.04.1967 r.,
- naczelnik wydziału V Departamentu I MSW od 1.01.1973 r.,
- zastępca dyrektora Departamentu II MSW od .03.1973 r.,
- kierownik grupy nr 2 na etacie nr 060/40 Departamentu II MSW od 1.11.1977 r.,
- zastępca dyrektora Departamentu II MSW od 15.12.1980 r.,
- zastępca szefa Służby Wywiadu i Kontrwywiadu MSW od 1.02.1983 r.,
- przekazany do dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW od 19.02.1990 r.,
- zwolniony ze służby z dniem 5.03.1990 r.²¹²

Andrzej SROKA, syn Stanisława, urodzony 12.09.1937 r. Kierownik Grupy Operacyjnej „Wisła” od 01.12.1980 r. do 30.06.1986 r.

Przebieg służby:

- milicjant KDMO Stare Miasto KWMO w Poznaniu od 15.10.1957 r.,
- referent Sekcji Operacyjno-Dochodzeniowej KWMO w Poznaniu od 1.05.1958 r.,
- oficer operacyjny Wydziału II KWMO w Poznaniu od 1.02.1960 r.,
- słuchacz Szkoły Oficerskiej Centrum Wyszkożenia MBP w Legionowie od 1.12.1961 r.,
- przeniesiony do dyspozycji komendanta KWMO w Poznaniu od 23.07.1962 r.,
- przeniesiony do dyspozycji komendanta CW w Legionowie od 1.10.1962 r.,
- wykładowca prawa i kryminalistyki CW w Legionowie od 1.10.1962 r.,
- starszy oficer Wydziału II Departamentu MSW od 1.04.1964 r.,
- zastępca naczelnika Wydziału VIII Departamentu II MSW od 15.07.1973 r.,
- naczelnik Wydziału VIII Departamentu II MSW od 1.10.1974 r.,
- zastępca dyrektora Departamentu II MSW od 1.12.1977 r.,
- kierownik Grupy nr 2 na etacie nr 060/40 Departamentu II MSW od 1.12.1980 r.,
- zastępca dyrektora Departamentu II MSW od 1.07.1986 r.,
- p.o. dyrektora Departamentu II MSW od 15.11.1989 do 31.07.1990 r.
- zwolniony ze służby w Departamencie II MSW z dniem 31.07.1990 r.²¹³

²¹² AIPN, IPN, BU 003088/33, rozdz. III, k. 56–57.

²¹³ *Przebieg służby Andrzeja Sroki*, AIPN, IPN, BU 003088/227, t. 2, k. 3–4.

Zbigniew TWERD, syn Rościsława, urodzony 25.08.1932 r. Kierownik Grupy Operacyjnej „Wisła” od 1.07.1986 r. do 1.06.1990 r.

Przebieg służby:

- oficer operacyjny Wydziału VIII Departamentu II MSW od 22.12.1958 r.,
- starszy oficer operacyjny Wydziału VIII Departamentu II MSW od 1.08.1963 r.,
- starszy oficer operacyjny Wydziału V Departamentu II MSW od 1.07.1965 r.²¹⁴,
- inspektor Wydziału I Departamentu II MSW od 1.02.1968 r.,
- starszy inspektor Wydziału I Departamentu II MSW od 16.05.1978 r.,
- zastępca naczelnika Wydziału IV Departamentu II MSW od 15.09.1975 r.,
- zastępca naczelnika Wydziału I Departamentu II MSW od 1.04.1976 r.,
- naczelnik Wydziału I Departamentu II MSW od 1.07.1980 r.,
- zastępca dyrektora Departamentu I MSW od 10.05.1982 r.,
- zastępca dyrektora Departamentu II MSW od 1.05.1986 r.,
- zwolniony ze służby z dniem 30.04.1990 r.²¹⁵

Zdzisław SAREWICZ, syn Feliksa, urodzony 1.06.1930 r. w Jordanowie. Poprzednie nazwisko – Skwarek. Kierownik Grupy Operacyjnej „Wisła” od 1.06.1990 r. (w materiałach źródłowych brak daty zakończenia pełnienia tej funkcji).

Przebieg służby:

- przyjęty do służby 1.09.1956 r. i skierowany na roczny kurs Departamentu I w Centrum Wykształcenia MBP w Legionowie,
- zwolniony z dniem 10.11.1956 r. na podstawie art. 46 pkt. 2 *Dekretu z dn. 20.07.1956 r.*²¹⁶,
- 08.09.1958 r. przyjęty na stanowisko oficera operacyjnego Wydziału VIII Departamentu II MSW,
- starszy oficer operacyjny Wydziału VIII Departamentu II MSW od 20.06.1962 r.,
- inspektor Wydziału V Departamentu II MSW od 1.07.1965 r.,
- inspektor Wydziału I Departamentu II MSW od 1.02.1968 r.,
- starszy inspektor Wydziału I Departamentu II MSW od 1.01.1969 r.,
- od [bbd] 1969 r. do 01.11.1970 r. – urlop bezpłatny w związku z przeniesieniem do MSZ (skierowanie do Międzynarodowej Komisji Nadzoru i Kontroli w Indochinach),
- starszy inspektor Wydziału I Departamentu II MSW od 1. 11.1970 r.,
- zastępca naczelnika Wydziału VII Departamentu II MSW od 1.04.1971 r.,
- p.o. naczelnika Wydziału VII Departamentu II MSW od 10.08.1971 r.,
- naczelnik Wydziału IX Departamentu II MSW od 15.11.1971 r.,
- naczelnik Wydziału IV Departamentu II MSW od 1.08.1972 r.,
- zastępca dyrektora Departamentu II MSW od 15.07.1974 r.,

²¹⁴ Od 18.02.1965 r. do 19.02.1966 r. Zbigniew TWERD pracował w Międzynarodowej Komisji Nadzoru i Kontroli w Indochinach, *Acta osobowe Zbigniewa Twarda*, AIPN, IPN, BU 003088/97, k. 52 i 57.

²¹⁵ Tamże, k. 34–39. W opinii służbowej z 17.04.1980 r. widnieje zapis: (...) *Pplk Zbigniew TWERD wstąpił do służby w resorcie spraw wewnętrznych w 1958 r. i od tego czasu pracuje nieprzerwanie w Departamencie II, głównie na kierunku amerykańskim. Dzięki inteligencji, systematyczności w pracy i dużemu doświadczeniu, stał się cenionym specjalistą w zakresie zwalczania wrogiej działalności wywiadu USA przeciwko Polsce. Zob. tamże, k. 77–78.*

²¹⁶ Treść art. 46 brzmi: *Funkcjonariusza można zwolnić ze służby: (...), pkt 2) w przypadku niemożności wykorzystania funkcjonariusza w służbie ze względów organizacyjnych.*

- dyrektor Departamentu II MSW od 20.10.1980 r.,
- dyrektor Departamentu I MSW od 26.09.1983 r.,
- szef Służby Wywiadu i Kontrwywiadu MSW od 1.11.1989 r.,
- szef Służby na etacie nr 060/52 Departamentu II MSW od 31.05.1990 r. (kierownik Grupy „Wisła” w Moskwie)²¹⁷.

W marcu 1990 r. minister spraw wewnętrznych wydał polecenie zmniejszenia stanu etatowego Grupy „Wisła” z ośmiu osób do czterech, tj. do dwóch pracowników operacyjnych, jednego przedstawiciela KGMO i jednej sekretarki. Jeśli chodzi o innych funkcjonariuszy delegowanych przez Departament II MSW do zagranicznych placówek w krajach socjalistycznych, to utrzymano trzech – w konsulatach: w Warnie oraz w Leningradzie i Kijowie²¹⁸.

Tab. 1. Wykaz funkcjonariuszy MSW PRL delegowanych do pracy w ZSRR w latach 1970–1990²¹⁹.

Lp.	Dane personalne	Zakres zadań	Okres wykonywania zadań
1.	Waldemar BEDNARCZUK (bdb)	III pracownik operacyjny (Zjednoczony Instytut Badań Jądrowych w Dubnej); I sekretarz ambasady w Moskwie	1989
2.	Antoni BOSSOWSKI, s. Stanisława, ur. 11.02.1930 r.	pracownik operacyjny zatrudniony na stanowisku konsula w Mińsku	1984
3.	Czesław BŁAŻEJEWSKI, s. Władysława, ur. 15.10.1931 r.	pracownik operacyjny zatrudniony na stanowisku konsula w Leningradzie	1988
4.	Anna DOMAŃSKA (bdb)	sekretarz, tłumacz	1987
5.	Leon DĄBROWSKI, s. Jana, ur. 2.12.1925 r.	II pracownik operacyjny (Biuro Rady Handlowego i polskie przedstawicielstwa handlu zagranicznego w Moskwie); I sekretarz ambasady PRL w Moskwie	1986
6.	Stanisław GALARSKI (bdb)	zastępca kierownika GO „Wisła”; przedstawiciel KGMO w Moskwie	1987–1989
7.	Adam GARBACZEWSKI, s. Pawła, ur. 12.05.1928 r.	pracownik zatrudniony w Energopolu na etacie niejawnym	1987–1989

²¹⁷ AIPN, IPN BU 003088/268, t. 2, k. 3.

²¹⁸ Informacje i notatki z lat 1988–1990 opracowane przez źródła GO „Wisła” – notatka służbowa z marca 1990 r., tamże, k. 359.

²¹⁹ We wszystkich tabelach znajdują się jedynie nazwiska i dane, które udało się uzyskać podczas kwerendy archiwalnej przeprowadzonej na zachowanych w IPN, dostępnych materiałach byłej SB MSW PRL, w których znalazły się informacje na temat funkcjonariuszy KGB.

8.	Tadeusz GLIŃSKI, s. Aleksandra, ur. 2.01.1930 r.	pracownik zatrudniony w ambasadzie PRL w Moskwie na etacie niejawnym	1990
9.	Kazimierz GÓRECKI, s. Piotra, ur. 11.11.1919 r.	kierownik GO „Wisła”	1970–1974
10.	Mieczysław GRESZTA, s. Pawła, ur. 16.05.1930 r.	pracownik zatrudniony w Energopolu na etacie niejawnym	(bdb)
11.	Eugeniusz GRUBER, s. Aleksandra, ur. 13.02.1924 r.	II pracownik operacyjny (Biuro Rady Handlowego i polskie przedstawicielstwa handlu zagranicznego w Moskwie)	1970
12.	Jan HAMERA, s. Jana, ur. 6.05.1924 r.	I pracownik operacyjny zatrudniony w przedstawicielstwie RWPG w Moskwie	1970
13.	Janina JAZGARS, c. Wacława, ur. 15.02.1944 r.	pracownik techniczny	1976–1979
14.	Bronisław JORDAN (bdb)	pracownik zatrudniony w przedstawicielstwie firmy „Centromor” S.A. – Centrali Morskiej Importowo- -Eksportowej, na etacie niejawnym	1987
15.	Witold KASZKUR, s. Józefa, ur. 20.09.1920 r.	I pracownik operacyjny (przedstawicielstwo PRL w RWPG)	1974
16.	Józef KOŁODZIEJCZYK (bdb)	bdb	bdb
17.	Włodzimierz KRET (bdb)	Pracownik operacyjny zatrudniony na stanowisku konsula w Leningradzie	1981
18.	Teodor KUKUŁA (bdb)	bdb	bdb
19.	Tadeusz KURCZ, s. Józefa, ur. 27.10.1932 r.	pracownik zatrudniony w ambasadzie PRL w Moskwie na etacie niejawnym	bdb
20.	Tadeusz LATOSIŃSKI, s. Stefana, ur. 18.01.1940 r.	pracownik operacyjny zatrudniony w Wydziale Współpracy Gospodarczej i Naukowo-Technicznej ambasady PRL w Moskwie	1987–1989
21.	Adam MALIK, s. Adama, ur. 21.04.1928 r.	II pracownik operacyjny (Biuro Rady Handlowego i polskie przedstawicielstwa handlu zagranicznego w Moskwie)	1974

22.	Stanisław MOZAL, s. Władysława, ur. 17.01.1924 r.	pracownik operacyjny zatrudniony w Wydziale Współpracy Gospodarczej i Naukowo-Technicznej ambasady PRL w Moskwie	1976–1980
23.	Włodzimierz MURANOWSKI (bdb)	pracownik operacyjny zatrudniony w Wydziale Współpracy Gospodarczej i Naukowo-Technicznej Ambasady PRL w Moskwie	1989
24.	Ireneusz GARDOCKI (bdb), ur. 27.04.1926 r.	pracownik operacyjny zatrudniony na stanowisku konsula w Kijowie	1982–1987
25.	Michał GARBOLIŃSKI, s. Konstantego, ur. 4.01.1931 r.	pracownik operacyjny zatrudniony na stanowisku konsula w Kijowie	1978–1982
26.	Stanisław GRONIECKI, s. Szczepana, ur. 1.01.1926 r.	kierownik GO „Wisła”	1977–1980
27.	Halina HIBNER, c. Franciszka ur. 14.01.1928 r.	pracownik techniczny	1982
28.	Sławomir KĘCIK, s. Juliana 28 ur. 15.04.1933 r.	I pracownik operacyjny zatrudniony w przedstawicielstwie RWPG w Moskwie	1982
29.	Zdzisław KOZAK, s. Bolesława, ur. 16.12.1932 r.	III pracownik operacyjny (Zjednoczony Instytut Badań Jądrowych w Dubnej)	1985–1989
30.	Kazimierz KWIECIEŃ, s. Wincentego, ur. 11.11.1924 r.	II pracownik operacyjny (Biuro Rady Handlowego i polskie przedstawicielstwa handlu zagranicznego w Moskwie)	(bdb)
31.	Bronisław LIZUT, s. Michała, ur. 29.12.1935 r.	pracownik zatrudniony w ambasadzie PRL w Moskwie na etacie niejawnym; I sekretarz ambasady w Moskwie	1989–1990
32.	Henryk MACHULA (bdb)	I pracownik operacyjny (przedstawicielstwo PRL w RWPG)	1982
33.	Romuald MICHNIEWICZ, s. Antoniego, ur. 7.07.1929 r.	kierownik GO „Wisła”	1974–1977

34.	Włodzimierz MURANOWSKI (bdb)	pracownik operacyjny zatrudniony w Wydziale Współpracy Gospodarczej i Naukowo-Technicznej ambasady PRL w Moskwie	1989
35.	Kazimierz PACIOREK, s. Henryka, ur. 4.03.1926 r.	III pracownik operacyjny (Zjednoczony Instytut Badań Jądrowych w Dubnej)	1976
36.	Ziemiosława PANASIUK (bdb)	pracownik techniczny	1976
37.	Mirosław PAROL, s. Józefa, ur. 6.07.1929 r.	III pracownik operacyjny (Zjednoczony Instytut Badań Jądrowych w Dubnej)	1985
38.	Kazimierz PASKUDZKI, s. Czesława, ur. 29.12.1928 r.	pracownik operacyjny zatrudniony na stanowisku konsula w Mińsku	1984–1988
39.	Bolesław PATER, s. Józefa, 23.11.1926 r.	zastępca kierownika GO „Wisła”	1983–1988
40.	Witold PAWELEC, s. Stanisława, ur. 30.01.1930 r.	II pracownik operacyjny (Biuro Rady Handlowego i polskie przedstawicielstwa handlu zagranicznego w Moskwie)	1985
41.	Karol PAWŁOWICZ, s. Władysława, ur. 3.09.1924 r.	II pracownik operacyjny (Biuro Rady Handlowego i polskie przedstawicielstwo handlu zagranicznego w Moskwie)	1974–1978
42.	Władysław PREKURAT, s. Władysława, ur. 27.04.1931 r.	pracownik operacyjny zatrudniony na stanowisku konsula w Leningradzie	1984–1988
43.	Aleksander PUDŁO, s. Bronisława ur. 17.01.1945 r.	pracownik operacyjny zatrudniony na stanowisku konsula w Leningradzie	1975
44.	Janusz RUDNICKI s. Tadeusza, ur. 20.02.1936 r.	pracownik operacyjny zatrudniony w przedstawicielstwie RWPG w Moskwie	1982
45.	Kazimierz RZEPKA, s. Alojzego, ur. 25.12.1934 r.	I pracownik operacyjny zatrudniony w przedstawicielstwie RWPG w Moskwie; I sekretarz ambasady w Moskwie	1986–1990
46.	Zdzisław SAREWICZ, s. Feliksa, ur. 1.06.1930 r.	kierownik GO „Wisła”	1990
47.	Jadwiga SMÓŁKA (bdb)	pracownik techniczny	1976
48.	Andrzej SROKA, s. Stanisława, ur. 12.09.1937 r.	kierownik GO „Wisła”	1980–1986

49.	Bogusław SZCZEPANIAK (bdb)	pracownik operacyjny zatrudniony na stanowisku konsula w Kijowie	1987
50.	Marian STRZELECKI, s. Zygmunta, ur. 1.01.1933 r.	zastępca kierownika GO „Wisła”	1982
51.	Romuald SZCZERBIŃSKI, s. Franciszka, ur. 21.07.1933 r.	pracownik operacyjny zatrudniony w Wydziale Współpracy Gospodarczej i Naukowo-Technicznej ambasady PRL w Moskwie	1980
52.	Zbigniew TWERD, s. Rościława, ur. 25.08.1932 r.	kierownik GO „Wisła”, radca ambasady w Moskwie	1986–1990
53.	Zygmunt WASILEWSKI, s. Bolesława, ur. 27.04.1926 r.	zastępca kierownika GO „Wisła”	1978–1982
54.	Elżbieta WIŚNIEWSKA, c. Jana, ur. 15.03.1929 r.	pracownik techniczny	(bdb)
55.	Władysław ZAPORSKI, s. Marcina, ur. 20.02.1930 r.	pracownik operacyjny zatrudniony na stanowisku konsula w Warnie	1986–1988
56.	Zbigniew WYPARŁO, s. Stanisława, ur. 8.04.1923 r.	kierownik GO „Wisła”	1967–1970
57.	Henryk ZASZKIEWICZ, s. Franciszka, ur. 21.03.1926 r.	pracownik operacyjny zatrudniony w Wydziale Współpracy Gospodarczej i Naukowo-Technicznej ambasady PRL w Moskwie	1983–1987

Źródło: Akta archiwalne Instytutu Pamięci Narodowej.

Jak twierdzą osoby składające relacje, pod koniec funkcjonowania Grupy „Wisła” w Moskwie (początek lat 90. XX wieku), komórka ta była wykorzystywana do realizacji spraw typowo milicyjnych, jak na przykład do ścigania sprawców kradzieży samochodów na terenie Warszawy, które następnie przierzucano do Moskwy²²⁰.

Jesienią 1990 r., w związku z przemianami polityczno-ustrojowymi w Polsce, pierwszy niekomunistyczny minister spraw wewnętrznych RP Krzysztof Kozłowski poinformował stronę radziecką o zakończeniu dotychczasowej współpracy pomiędzy polskimi i radzieckimi służbami bezpieczeństwa wewnętrznego, sugerując jednocześnie przedstawicielowi KGB w Warszawie gen. Smirnowowi zmianę statusu przyszłego współdziałania na dyplomatyczny. Po rozwiązaniu Grupy Operacyjnej „Wisła”

²²⁰ Tamże.

w Moskwie, jej kierownik, gen. Zdzisław Sarewicz, przestał pełnić funkcję łącznika między MSW a KGB. Kierownictwo radzieckiej służby, pomimo oficjalnego polskiego stanowiska w tej sprawie, nadal jednak traktowało Sarewicza jako przedstawiciela polskiego MSW i nie uczyniło nic w kierunku zmiany jego statusu.

Działalność Grupy „Narew” KGB w Polsce

Przedstawicielstwo Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego ZSRR w Polsce – Grupa „Narew” KGB – zostało utworzone na mocy porozumienia zawartego 27 listopada 1971 r. pomiędzy KGB ZSRR a MSW PRL. Jego siedzibą był wolno stojący budynek w Warszawie przy ulicy Sułkowskiej²²¹, znajdujący się w odległości około 500 m od budynku radzieckiej ambasady. W 1990 r., po formalnym rozwiązaniu Grupy „Narew”, jego siedzibę przeniesiono na teren placówki dyplomatycznej ZSRR mieszczącej się przy ulicy Belwederskiej 49. Przedstawicielstwo wykorzystywało też pomieszczenia przy ul. Kazimierzowskiej, gdzie znajdował się węzeł łączności obsługiwany przez oficerów jednostki Armii Radzieckiej w Rembertowie.

Stan osobowy przedstawicielstwa KGB wahał się od kilku do kilkunastu osób, najliczniejszy był w pierwszej połowie lat 80. Kierowali nim (w latach):

- gen. mjr J.T. Sinicyn (1971–1973),
- gen. mjr W.G. Pawłow (1973–1982),
- gen. mjr W.A. Dożdalew (1982–1986),
- gen. mjr A.T. Kiriejew (1987–1990),
- gen. mjr W.K. Smirnow (1990–1993).

Stanowiska szefów przedstawicielstwa obejmowali najczęściej doświadczeni oficerowie radzieckiego wywiadu w stopniu generała-majora, np. byli kierownicy rezydentur za granicą (gen. Pawłow zajmował to stanowisko w Kanadzie i Austrii) czy szefowie departamentów KGB ZSRR (gen. Kiriejew kierował Kontrwywiadem Zagranicznym w PGU KGB). Pracownicy byli dobierani również spośród kadry doświadczonej w pracy m.in. na Zachodzie, oficerów operacyjnych w stopniu pułkownika lub podpułkownika. Nawet kierowca szefa przedstawicielstwa miał stopień majora KGB.

Trzon pracowników przedstawicielstwa stanowili łącznicy utrzymujący robocze kontakty z poszczególnymi departamentami i biurami MSW, w tym z SB, Gabinetem Ministra, a także z milicją i wojskiem (WSW) oraz pracownicy techniczni i logistyczni (kierowcy, sekretarki). Byli wśród nich także oficerowie wywiadu wojskowego GRU lub koordynatorzy KGB i GRU (w Polsce nie było oficjalnego przedstawicielstwa radzieckiego wywiadu wojskowego). Mieszkali oni w budynkach należących do Biura Administracyjno-Gospodarczego MSW (m.in. przy ul. Kruczej i Kazimierzowskiej), korzystali też z pojazdów służbowych i środków łączności (posiadali m.in. telefony WCz²²²).

Większość pracowników przedstawicielstwa KGB była zatrudniona na etatach urzędników ambasady ZSRR lub pełniła funkcje dyplomatów. Pracowali tu również oficerowie z jednostki Armii Radzieckiej stacjonującej w Rembertowie²²³.

Funkcjonariusze Grupy KGB „Narew”, oprócz zadań związanych z łącznikowaniem, prowadzili w środowisku funkcjonariuszy SB także własną pracę operacyjną. Wskazują na to uzyskane od byłych oficerów SB relacje:

(...) Wśród większości ówczesnych funkcjonariuszy SB panowało bowiem złudne przekonanie, że pozasłużbowe kontakty z oficerami rezydentury KGB pozwolą im na zachowanie dotychczas zajmowanego stanowiska lub awans na wyższe. Radzieccy bezpieczeniacy natomiast z premedytacją wykorzystywali ich mentalność i chętnie, rzekomo prywatnie, „bratali się” nie tylko z „centralą”, lecz także z kierownictwem jednostek terenowych SB. Ponosili przy tym koszty związane z wyjazdem w teren, zakupem prezentów i poczęstunkami dla „polskich czekistów”. Z jakiego funduszu rozliczali

²²¹ Obecnie w tym budynku mieści się restauracja (wejście od ul. Belwederskiej); wcześniej firma „PolNippon” należąca do Ireneusza Sekuły (wiceministra w rządzie Mieczysława Rakowskiego) i ambasada RPA.

²²² WCz – telefony „wysokiej częstotliwości” – środek szyfrowanej łączności telefonicznej stosowany w MSW.

²²³ 308. Batalion Łączności Stacyjnej..

swoje wydatki – służbowego czy prywatnego – można tylko się tylko domyślać (...)²²⁴.

Należy nadmienić, że poza oficjalnym przedstawicielstwem KGB w ambasadzie radzieckiej działały też rezydentury wywiadu cywilnego i wojskowego. Struktury te ściśle z sobą współpracowały, a szef przedstawicielstwa KGB pełnił w strukturach rezydentur wywiadowczych uplasowanych w ambasadzie ZSRR funkcję kierowniczą i koordynującą.

Tab. 2. Wykaz pracowników przedstawicielstwa KGB w Warszawie.

Lp	Nazwisko	Imię Imię odojcowskie	Data urodzenia	Data przyjazdu–wyjazdu	Stanowisko	Uwagi
1.	Afomin	Nikołaj	1928	1977–1982		
2.	Andriejew	Władimir Siergiejewicz	1929	marzec 1978–styczeń 1980	urzędnik ambasady	pułkownik
3.	Anożina	Nina Nikołajewna	1952	marzec 1984–sierpień 1987	urzędnik ambasady	
4.	Ażyżczew	Anatolij Iwanowicz	09.12. 1935	listopad 1983– lipiec 1987	urzędnik ambasady	
5.	Bachwałowa	Nina Jakowna	26.05. 1924	sierpień 1979–1982	urzędnik ambasady	
6.	Biriukow	Siergiej Michajłowicz	30.01. 1951	październik 1989– lipiec 1992		na etacie JAR ¹ w Rembertowie
7.	Chłyncew	Walerij		1988–1991		
8.	Czekułajew	Jurij Iwanowicz	29.02. 1932	wrzesień 1987–1990	radca	
9.	Demidow	Wiktor Iwanowicz	27.11. 1922	1980–1982	radca	1980–1981 urzędnik ambasady
10.	Dożdalew	Wasilij Aliksiejewicz	01.05. 1921	1982–1986	radca, szef przedstawi- cielstwa	generał major, 1980–1982 urzędnik ambasady
11.	Feokistow	Michaił Aliksandrowicz	20.11. 1930	luty 1986–grudzień 1990	urzędnik ambasady	pułkownik

²²⁴ Zob. *Relacja autoryzowana z 6.08.2012, 8.08.2012 oraz 15.10.2012 r. funkcjonariusza SB MSW PRL.*

12.	Fomin	Jurij Wasiljewicz	11.11. 1927	sierpień 1985–1989	urzędnik ambasady	generał major
13.	Gałkin	Wasilij Pawłowicz	14.01. 1925	grudzień 1984–1989	radca, z-ca szefa przedstawicielstwa	generał major, 1984–1986 urzędnik ambasady
14.	Gińko	Walierij Alieksandrowicz		1978–1986	urzędnik ambasady	pułkownik
15.	Griszin	Jurij Nikołajewicz	30.09. 1952	listopad 1984–wrzesień 1987	urzędnik ambasady	major, kierowca,
16.	Griwo	Eduard Stanisławowicz	23.06. 1945	październik 1982–październik 1987	urzędnik ambasady	
17.	Kiriejew	Anatolij Tichonowicz	27.11. 1923	wrzesień 1987–maj 1990	radca szef przedstawicielstwa	generał major
18.	Kormilec	Siergiej Alieksandrowicz	19.04. 1948	1988 [bdb]	urzędnik ambasady	pułkownik, 1979–1985 urzędnik ambasady
19.	Korolech	Witalij Leonidowicz	09.04. 1939	1987–1991	urzędnik ambasady	
20.	Korotkowa	Tatiana Dmitriewna	01.01. 1954	marzec 1989–1992	urzędnik ambasady	sekretarka - maszynistka,
21.	Kuc	Igor Trofimowicz	11.08. 1934	1987–listopad 1989	I sekretarz	pułkownik,
22.	Kuczierow	Walientin Iwanowicz	10.12. 1930	1985–1988	urzędnik ambasady	pułkownik
23.	Markielow	Alieksandr Piotrowicz		1987–1990		na etacie JAR w Rembertowie
24.	Micenko	Jurij Juriewicz	25.11. 1930	grudzień 1987–maj 1992	radca	pułkownik
25.	Michajłow	Jewgienij Piotrowicz	16.02. 1935	październik 1983–sierpień 1988	urzędnik ambasady	

26.	Mironow	Wiktor Nikołajewicz	11.04. 1947	październik 1989– luty 1992	I sekretarz	pułkownik
27.	Nikiforowa	Nadieżda Wasiljewna	16.06. 1929	1985–1989	urzędnik ambasady	sekretarka
28.	Owczinnikow	Władimir Ilicz	12.09. 1937	kwiecień 1988–czerwiec 1990		podpułkownik
29.	Pawłow	Witalij Grigorjewicz	30.09. 1914	kwiecień 1973– listopad 1984	szef przedstawi- cielstwa	generał major
30.	Paziel'skij	Walierij Wła- dimirowicz	19.08. 1928	październik 1984–październik 1987	I sekretarz	
31.	Piatin	Artur Wiktorowicz	17.11. 1934	czerwiec 1990–1993	I sekretarz ambasady z-ca szefa przedstawi- cielstwa	pułkownik MSW
32.	Pietrow	Alieksandr Nikołajewicz	03.08. 1951	lipiec 1988–1989	urzędnik ambasady	
33.	Porazynskij	Igor Oliegowicz	01.09. 1949	listopad 1989–1991	urzędnik ambasady	podpułkownik, 1983–1988 urzędnik ambasady
34.	Priwałow	Nikołaj Nikitowicz	15.03. 1941	lipiec 1987–wrzesień 1990	urzędnik ambasady	kierowca
35.	Prochorczyk	Walierij Nikołajewicz	20.01. 1947	Październik 1978–1982	urzędnik ambasady	
36.	Putincew	Alieksander Guriewicz	1947	październik 1990– styczeń 1992	urzędnik ambasady	kierowca
37.	Rodin	Jurij Wasiljewicz	16.04. 1937	lipiec 1981–1983	urzędnik ambasady	kierowca
38.	Rubkow	Siergiej		1989–1991		
39.	Rybaczenkow	Władimir Iwanowicz	26.10. 1939	styczeń 1988–1990	I sekretarz	

40.	Sałow	Wiktor Pawłowicz		1974–1975		pułkownik
41.	Samojłow	Władimir		1981–1983	I sekretarz	pułkownik
42.	Sewastianowa	Jekatierina Pawłowna	25.11. 1952	sierpień 1989–1990		
43.	Sidorow	Władimir Afanasjewicz	24.07. 1931	1987–1989	urzędnik ambasady	podpułkownik, asystent generała Kiriejewa
44.	Siemaszko	Nikołaj Nikołajewicz	01.09. 1927	październik 1979–listopad 1984	I sekretarz	
45.	Sierogina	Marina Andriejewna	06.06. 1958	1980–1982		
46.	Sinicyn	Jenisiej Tichonowicz		1971–1973	szef przedstawicielstwa	generał major
47.	Skoromochin	Jakow Pawłowicz		1971–1973	z-ca szefa przedstawicielstwa	generał major
48.	Smirnow	Walientin Konstantinowicz	06.05. 1932	wrzesień 1990–1993	radca	generał major kierownik Wydziału Inspekcji
49.	Stojew	Gieorgij Mariszewicz	1938	1988 [bdb]		
50.	Stolarow	Lieonid I.		1975 [bdb]	z-ca szefa przedstawicielstwa	pułkownik
51.	Sudnikiewicz	Iwan		1974 [bdb]		major
52.	Szmietskowa	Olga Nikołajewna	27.09. 1964	lipiec 1987–czerwiec 1990		
53.	Tarnowski	Nikołaj Andriejewicz		1983 [bdb]		pułkownik, 1974–1979 konsul w Poznaniu

54.	Todorow	Jurij Iwanowicz	1935	lipiec 1983–1987	I sekretarz	pułkownik
55.	Trubkin	Alieksandr Nikołajewicz	25.02. 1933	sierpień 1985–1990	I sekretarz	do 1988 r. urzędnik ambasady
56.	Ulitik	Natalia Lieonidowna	01.06. 1961	1986–1989	członek rodziny urzędnika ambasady	sekretarka generała Kiriejewa
57.	Wal’ko	Iwan Josifowicz	04.12. 1927	sierpień 1986–grudzień 1990	urzędnik ambasady	generał major
58.	Worożba	Liudmiła Dmitriewna	23.09. 1957	sierpień 1981–listopad 1984	urzędnik ambasady	

Źródło: Akta archiwalne Instytutu Pamięci Narodowej.

Oficerowie KGB przydzieleni do Grupy „Narew” mieli do swojej dyspozycji mieszkania należące do SB MSW PRL oraz posiadali stałe przepustki polskiego MSW, dzięki którym wchodzili do budynku ministerstwa przy ul. Rakowieckiej bez żadnej kontroli. Osoby składające relacje wspominają, że w tamtym okresie wśród funkcjonariuszy polskiego MSW krążyły plotki o tym, iż funkcjonariusze z Grupy KGB „Narew” posiadali imienne legitymacje SB MSW²²⁵, które mieli wykorzystywać m.in. do pozyskiwania do współpracy polskich źródeł pod legendą SB.

Według informacji uzyskanych z relacji funkcjonariusze Grupy KGB „Narew” w latach 80. XX wieku próbowali nawiązywać kontakty z polskimi obywatelami „pod obcą flagą” – głównie z pozycji służb amerykańskich lub angielskich. Jak stwierdzają relacjonujący, w KGB pracowało wielu funkcjonariuszy operacyjnych, którzy biegle znali język angielski i zachodnie realia, a przed przyjazdem do Polski przez wiele lat działali w USA lub w Wielkiej Brytanii.

W kręgu zainteresowań Grupy KGB „Narew” znajdowali się członkowie korpusów dyplomatycznego i konsularnego, a także ich pracownicy, w tym personel francuskiej ambasady. W złożonych relacjach znalazła się informacja o przeprowadzonej przez KGB wspólnie z SB jednej z akcji:

(...) W latach 1986–90 pracował w ambasadzie ZSRR w Warszawie na stanowisku rezydenta Zarządu II KGB ds. kontaktów z Departamentem II i Departamentem Obserwacji MSW²²⁶ [płk Igor Kuc – oficer Zarządu II KGB w Moskwie]. W połowie lat 80. XX wieku przez dwa tygodnie szkoliłem na terenie Warszawy jego agenta, wytypowanego przez KGB do złożenia propozycji oferencyjnej funkcjonariuszowi francuskiego wywiadu korzystającemu z przykrycia dyplomatycznego ambasady francuskiej w Warszawie. Pamiętam, że to źródło KGB, obywatel ZSRR, pracowało w okolicach Moskwy jako inżynier w fabryce zbrojeniowej produkującej amunicję do haubic. Agent ten z inspiracji KGB poznał bliżej na terenie ZSRR obywatelkę Francji i dostał od niej jej adres. Będąc przejazdem w Polsce, zgłosił się do ambasady francuskiej w Warszawie. Był zainteresowany uzyskaniem francuskiej wizy w celu wyjazdu na stałe do Paryża, do swojej znajomej. Zaproponował, że w zamian za pomoc w jej przyznaniu może dostarczać stronie francuskiej wszelkie informacje dotyczące wyżej wymienionej fabryki zbrojeniowej, w której pracuje. Interesujący KGB Francuz wysłuchał oferenta, ale nie był zainteresowany produkcją pocisków do haubic (...) ²²⁷.

²²⁵ Zob. *Relacja autoryzowana z 6.08.2012, 8.08.2012 oraz 15.10.2012 r. funkcjonariusza SB MSW PRL; Relacja autoryzowana z 27.07.2012 r. funkcjonariusza SB MSW PRL.*

²²⁶ Chodzi o Biuro „B”.

²²⁷ *Relacja autoryzowana z 27.07.2012 r. funkcjonariusza SB MSW PRL.*

W innych relacjach również znajduje się potwierdzenie przeprowadzania przez SB i KGB wspólnych operacji wobec francuskich placówek dyplomatycznych i konsularnych.

Z uzyskanych informacji wynika również, że zarówno przedstawiciele Grupy KGB „Narew”, jak i inni przedstawiciele rezydentury przy ambasadzie ZSRR w Warszawie mieli bardzo dobre kontakty z funkcjonariuszami pionu obserwacji SB MSW²²⁸, co w wielu przypadkach mogło być wynikiem nawiązanych wcześniej kontaktów, w tym towarzyskich, w trakcie szkoleń funkcjonariuszy SB w szkole obserwacji KGB w Leningradzie.

Ostatni kierownik Grupy „Narew”, gen. mjr W.K. Smirnow, pozostawał na stanowisku przedstawiciela radzieckich (rosyjskich) służb specjalnych w Warszawie do 1993 r.

²²⁸ Tamże.